

# NAGY SÁNDOR

## VESZEDELMEK VISZONYOK

*Három női sorsforduló a XIX. század második felében*

*Krisztának*

A XIX. századi válópereket illető kutatásaim során, teljesen váratlanul bukkantam Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia 1887-ben tárgyalt házassági bontóperének nyomaira a budapesti unitárius egyházközség lelkészségén őrzött betérési anyakönyvekben, nem sokkal később pedig magára a peranyagra az Erdélyi Unitárius Levéltárban, Kolozsváron. A Kolozs-Doboka-köri Alpapi Törvényszék annak idején a festő feleségére, Probstner Zsófiára nézve mondta ki a házasság felbontását,<sup>1</sup> rögtön le kell szögezni, hogy a válóperes eljárás második fordulójáról, a kassai püspöki szentszéki perről, amelyben a római katolikus festőt választották el ágytól-asztaltól nejtől, nincs információ (a szentszéki házassági perek — tudomásom szerint—, mind a mai napig, nem kutathatóak).

Az alábbiakban közreadom az unitárius peranyag gerincét képező dokumentumokat, amelyek bizonyára fontos adalékokkal szolgálnak Szinyei Merse életrajzához: nyilvánvalóan fontosak lehetnek a családi tragédia megértése szempontjából, amely — egyebek mellett — kétségtelenül elmélyítette a festő korábbi eredetű alkotói válságát.<sup>2</sup> A bevezető tanulmány azonban mégsem pusztán egy ’híres ember’

- 
- 1 A Szinyei Merse Pál – Probstner Zsófia-válóper iratai: Erdélyi Unitárius Levéltár. Az Unitárius Főpapi Törvényszék peres iratai. (A továbbiakban: EUL UFT) 1887:70. Megjegyzendő, hogy miután a válóperes iratok alapszintű rendezése — az Alpapi és a Főpapi Törvényszék iratainak elkülönítése — még nem történt meg, a fenti jelzet megerősítésre szorul. — Kolozsvári kutatásaim támogatásáért chelyüitt köszönettel tartozok Molnár B. Lehel levéltáros kollégámnak; a kutatóút anyagi támogatásáért ugyancsak köszönet illeti munkahelyemet, Budapest Főváros Levéltárát, személy szerint pedig Á. Varga László főigazgató urat. A perre utaló nyomot először a budapesti unitárius egyházközség betérési anyakönyveiben találtam meg: ezekhez Kászoni-Kövendi József lelkész úr engedélyre nyomán férhettem hozzá — köszönet érte.
  - 2 A festő maga így emlékezik (ez egyben az egyetlen olyan tőle származó szöveg, amely utal a történetekre): „1887-ben elváltam nőmtől, ki remariaget csinált, magával vivén két leányomat az idegen családba. Anyagi gondok is súlyosan reám neheztedek. Mondhatom nagy nehezen sikerült jó gyomromat s egészséges humoromat megmenteni.” IV. számú önéletrajz. In: *Szinyei Merse Anna* (szerk.): A Majális festője közelről. Szinyei Merse Pál levelezése, önéletrajzai, visszaemlékezések. Budapest, 1989. (A továbbiakban: SZMP) 270. p.

biográfiaját kívánja — amint azt mondani szokás — ’újabb adatokkal’ kiegészíteni: egészen más problémát feszeget, amelynek középpontjában az igazi aktor, vagyis a válópert kezdeményező fél, Probstner Zsófia áll — akit a festő, még a házasság kezdetén, a lilaruhás nőként örökített meg.

### Egy tönkrement házasság története?

A leány, Szinyei Merse Rózsi, jóval később, így emlékezik meg a szülei közötti konfliktus eredetéről:<sup>3</sup>

Mama természetében az övével [az apáéval — N. S.] legnagyobb ellentét volt a nagy tevékenység, szorgalom, gyorsaság. Nem tudta megérteni, hogy ha valaki valamit tud, azt nem folyton csinálja. [...] Apám viszont a nyugalmi állapotot szerette, contemplatív, lassú, kényelmes természet volt. Bár a humort nagyon tudta élvezni, s jóízűen kacagott, beszélni csak azért beszélt, hogy csakugyan mondjon valamit. Anyámnak szépségével, vígságával nagy sikerei voltak a társaságban, szerették, ünnepezték, körülrajongták. Talán ezért nem tudta megérteni azt, ha valaki nem tudja a tetszést, sikert kivívni. Testvére, P. Béla, ki igen művelt, világlátott, műértő ember volt, sokszor írta anyámnak, hogy mily nagy tehetségnek tartja apát. Nővérenek első férje, Gundelfinger Gyula szintén ezt mondta és írta. De hát képzelhető, hogy anyámban, akinek a siker, az ünneplés mindig az ölébe hullt, annak elmaradása bizalmatlanságot keltett férje iránt, akinek balsikereit látva azt gondolta, hogy benne is hiba van.

Voltaképpen ez az egyetlen olyan szöveg, amely, ha burkoltan is, megpróbál valamiféle magyarázattal szolgálni a házasság megromlását illetően. A két ember kapcsolatáról, benső viszonyáról — meg kell mondani — nem tudunk többet. Így talán furcsán hat, ha mindjárt előljáróban megkérdőjelezzük a házasság tönkremenetelének ama feltevését, amelyet hallgatólagosan Rózsi idézett leírása is támogat, és amelyet az életrajzírók, jobb híján, elő szoktak venni...

Szinyei Merse Pál 1872 nyarán, Münchenben ismerkedett meg jövendőbelijével, aki nővérel és — ugyancsak festői ambíciókat dédelgető — gyámjával, Gundelfinger Gyulával időzött a bajor fővárosban. A családi legendárium szerint egyébként először nem is Zsófia, hanem nővére, Mária nyerte el Szinyei tetszését: „Nagyapámnak nagyon tetszett P. Mária — számol be az unoka — és meg is kérte a kezét. Neki azonban már gr. Szirmay Alfréd tetszett, és ezért kosarat adott nagyapámnak, aki rövidesen megvigasztalódott, mert szerelmét átruházta a fiatalabb

---

3 Szinyei Merse Rózsi feljegyzései apjáról. In: SZMP 297. p.

nővérre, Probstner Zsófiára, kinél viszonzásra is talált érzelme.<sup>4</sup> A fiatal festő 1873 tavaszán mindenestre lelkesen számol be szüleinek a sikeres leánykérésről: „Mamácska kedves levelére válaszul öröm és boldogsággal telt szívemet tárom fel előttetek: Én Probstner Zsófikát kit határtalan kiolthatatlan szerelemmel szeretek, ’s kinek egész szívét ’s leghőbb viszonzszerelmét bírom, megkértem, mert mi egymás nélkül nem élhetünk.”<sup>5</sup>

A házasság nyélbe ütése mindazonáltal nem mehetett könnyen, mert, úgy tűnik, a festő szülei elleneztek a frigyet. Az apa, Szinyei Merse Félix már a müncheni megismerkedés idején, 1872–1873-ban több alkalommal is óvta fiát Gundelfingerék társaságától.<sup>6</sup> Az ok nyilvánvalóan nem a hasonló történetek esetében szokásos ’társadalmi távolság’ volt, hiszen mind a Probstnerék, mind Zsófia gyámja, Gundelfinger Gyula Szepes megye tehető földbirtokos-familiái közé tartoztak, ekként a nagy múltra visszatekintő, Sáros megyében gyökerező Szinyeiek számára is megjelenhettek a ’házassági piacon’. (Gundelfinger Gyula anyját éppenséggel Szinyei Merse Matildnak hívták.) Ilyen értelemben szó sem lehetett *mesalliance*-ről.

Valószínűleg a személyes ellenérzéseknek tudható be, hogy a fiatal pár végül 1873. október 15-én, Korompán a Szinyei-szülők távollétében mondta ki a boldogító-végzetes igent.<sup>7</sup> Ez azonban nem jelentett olyan konfliktusforrást, amelyet a későbbi válás kezdeményeként lehetne felmutatni. A kezdeti nehézségek után ugyanis rendeződött a viszony: minden jel szerint — a családi levelezés ezt látszik megerősíteni — a Probstner Zsófiával szembeni fenntartások gyorsan elenyésztek.

A házasságból a következő években összesen 6 gyermek született: Félix 1874. augusztus 18-án, Zsófia 1876-ban, Mária 1877-ben, Valéria 1879-ben, Rózszi 1881. május 13-án, Adrienn 1885. november 8-án.<sup>8</sup> A gyermekáldást ugyanakkor tragédiák árnyékolták be: a gyermekek közül hárman is — Zsófia 1877. június 4-én, Valéria 1881. április 27-én, Mária 1882. április 6-án — elhunytak. A halálesetek

4 *Szinyei Merse Pál*: Nagyapámról. In: SZMP 319. p.

5 Szinyei levele szüleihez. München, 1873. május 23. In: SZMP 187. p.

6 Szinyei Merse Félix levele Pálnak. Jernyc, 1872. szeptember 22. In: SZMP 172. p.; Uő. Uannak. Jernyc, 1872. október 22. In: Uo. 173. p.

7 A válóperhez becsatolt házassági anyakönyvi kivonat tanúsága szerint, a házasságot Mayer Emánuel korompai római katolikus plébános közreműködésével, Berzeviczy Ödön és Szinyei Merse László tanúk előtt kötötték meg. EUL UFT 1887:70. A Szinyei-szülők távolmaradását a leszármazott életrajzíró-művészettörténész, Szinyei Merse Anna említi: *Szinyei Merse Anna*: Gundelfinger Gyula, egy elfelejtett magyar tájfestő (1833–1894). In: *Művészettörténeti Értesítő* XXXIV. (1985) 1–2. sz. (A továbbiakban: Szinyei i. m.) 38. p.

8 A válóperben értelemszerűen csak az akkor életben volt gyermekek születési anyakönyvi kivonatát csatolták a keresethez. EUL UFT 1887:70.

jelentőségét eltúlozva, azoknak a házasesetre gyakorolt hatásáról spekulálni azonban megintcsak nem lenne szerencsés. A korban, bármennyire tragikus, a gyermekhalál korántsem volt kivételes: a magas születési számot rendszerint magas gyermekhalandóság kísérte.

Talán kézenfekvő lenne Szinyei művészi ambícióinak zátonyra futásában keresni a házasság megromlásának okát, hiszen a leány, Szinyei Merse Rózsi bevezetőben citált visszaemlékezése is erre céloz. A források hiánya tág teret enged a fantáziának... Kétségtelen, hogy a festő kedélyállapotának nem tett jót a képeit övező, elutasításba torkolló általános értetlenség. (A jóval később keletkezett önéletrajzokból ennek kapcsán szinte árad belőle a keserűség.) A házasság, a gyermekek születése és a halálesetek, az apa elhunytja, a jernyei birtok igazgatásának gondjai is megakadályozták, hogy kizárólag a festészetnek szentelje magát. Ugyanakkor ma már túlzottan is hajlamos az ember Szinyei Merse Pált mindenekelőtt 'festőként' elképzelni, aki mintegy e tevékenység köré szervezte egész életét. Valójában azonban, bármennyire fontos lehetett számára az önkifejezés eme formája, egy rendhagyó művésztipust testesített meg. Az alkotás nem jelentette egyúttal a megélhetés fontos forrását: ha a családi birtok számottevően elaprózódott is, birtokos nemes volt, aki tulajdonképpen kedvtelésből festett. „Van vagyona, várhat!” — hangzik a rokon és barát, Gundelfinger Gyula jogos válasza a kudarcokat illető felvetésekre.<sup>9</sup>

Számomra úgy tűnik, a házasság felbontásának magyarázata nem magában a házasság történetében keresendő. Ebben a történetben nincs olyan pont, amelyre egyértelműen rá lehetne mutatni, a válás okaként megjelölve. A Szinyei-házaspár mögött 14 év, 6 gyerek (3 életben volt még) állt; a szakítást nem előzte meg tartós különélés; nem találhatunk komoly egzisztenciális gondokat, szokatlan-kirívó ösztetűzéseket, kifogás alá eső rendszertelen életvitelt.

Nem titok, korábban is ismert tény volt, hogy Probstner Zsófia a válást követően nagyon hamar, még 1887-ben feleségül ment az ugyancsak Sáros megyében birtokos, tőle mellesleg 7 évvel fiatalabb, báró Ghillány Imréhez.<sup>10</sup> A feltűnő gyorsaság arra enged következtetni, hogy a nő egyszerűen válaszút elé érkezett, majd — a korban rendhagyó módon — felvállalva a házasság felbontásával járó tortúrát, az új szerelem mellett döntött. Az 'ok' tehát végső soron a házasságon kívül esett, annak folyásától — talán nem pontos a megfogalmazás — 'függetlenül' állt elő.

---

9 Gundelfinger Gyula levele Probstner Zsófiának. H. d. n. [1882. okt. 3.] In: SZMP 201. p.  
10 Vö. A budapesti unitárius egyházközség betérési anyakönyve, 1887. június 24-i bejegyzés. A megjegyzés rovatban szerepel az 1887-es újrَاهázasodás ténye.

Az igazi kérdés ezek után az: miért döntött Szinyeiné, minden racionális megfontolás ellenére, a házassági kötelék felbontása mellett?

Általában véve, a törvényes elváláshoz akkoriban — ezt ma, a tömeges válás korában, érdemes hangsúlyozni — nagyon ritkán folyamodtak. Pontos válási statisztika nem áll rendelkezésre, de az 1880. évi népszámlálás adatai szerint Sáros megyében 'elváltként' mindössze 13 férfi és 47 nő élt; a népszámlálás ebbe a kategóriába felvette az ágytól-asztaltól elváltakat is, 5 római katolikus férfit és 22 nőt, 3 görög katolikus férfit és 6 nőt — azaz: házassági kötelékéből kimutathatóan mindössze 5 férfi és 19 nő szabadult meg az egész megyében.<sup>11</sup>

Még valamit nem szabad elfelejteni: Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia házasságát római katolikus szertartás szerint kötötték, illetőleg mind a festő, mind felesége katolikus vallású volt, ami a végelválásnak majdhogynem 'természetes' akadályát képezte (az egyház a házasságot szentségnek, s ekként felbonthatatlannak tartotta és tartja). A katolikus szertartás szerint kötött házasságokat Magyarországon évszázadokon át nem lehetett felbontani, azok a gyakorlatban csak 1868 után váltak felbonthatóvá, amennyiben egyik vagy mindkét fél előzőleg protestáns vallásra tért — tehát 1887-hez képest alig 18 éve. Erre pedig, a katolikus népesség arányához viszonyítva, kevesen vállalkoztak.

Mindezzel csak érzékletessé szeretném tenni, hogy az a döntés, amit Probstner Zsófia hozott, rendkívül súlyos volt, majdhogynem a társadalmi deviancia felé tendált. Ő személy szerint ráadásul egy meglehetősen sajátos és ritka válási stratégiát választott, amely egy hívő katolikus számára végképp elfogadhatatlannak minősült: a gyors és diszkrét eljárás érdekében unitárius vallásra tért (ennek nyomán reá nézve a válóperben a kolozsvári unitárius egyházi bíróság vált illetékessé), amelynek hitvei homlokegyenest ellenkeztek a katolikus hittételekkel.

Abban, hogy mégis kitartott válási szándéka mellett, minden bizonnyal egy hasonló korábbi családi ügy játszott szerepet: nővére, Probstner Mária 1878-ban ugyancsak Kolozsvárott, a Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszék által érvénytelenítette Gundelfinger Gyulával kötött házasságát.<sup>12</sup> Miután ezen per iratai is többé-kevésbé fennmaradtak, érdemes részleteiben kitérni az ügyre.

---

11 A Magyar Korona Országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei némely hasznos házi állapotok kimutatásával együtt. Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal. I. kötet. Bp., 1882. 114–123. p. Megjegyzendő, hogy a ténylegesen elváltak száma ennél magasabb lehetett, hiszen az újránházasodók eltűntek a statisztikából.

12 Probstner Mária – Gundelfinger Gyula házasság érvénytelenítési perének iratai: EUL UFT 1878:32.

## A nővér és a gyám

„...hogy a Gund. Gyula Ateliérjét használad s’ nagyon intime vagy vele, s’ családjával megvallom, aggaszt — ő becsületes és jó ember — de hóbortos — extravágáns, igen tartok tőle, hogy végre is bajba kerít” — írja Szinyei Merse Félix Pál fiához, 1872 szeptemberében.<sup>13</sup> Az apa intó szavai, amelyek annak idején nem találtak meghallgatásra, bizonyos szempontból teljesen indokoltan hangzottak el.

Gundelfinger Gyula — enyhén szólva — sajátos pályát futott be. Igazi különc volt: az 1850-es évek közepén, egyik pillanatról a másikra lemondott a mostohaapja, gróf Szirmay István alezredes, cs. kir. kamarás protekciójával fényesen induló katonai karrieréről; ehelyett a kilépett huszár főhadnagy Bécsben, majd Düsseldorfban s Münchenben festőinasnak állt. 1859 körül, hazatérve korompai birtokára, hamarosan az árvák és özvegyek önjelölt védelmezőjeként tűnt fel: így védőszárnyai alá vette özvegy Probstner Adolfné Jancsó Zsófia néhány év múltán teljes árvaságra jutó gyermekeit, Máriát, Bélát és Zsófiát, később pedig féltestvérét, gróf Szirmay Alfrédot is.<sup>14</sup>

A Probstner-árvák gyámsági ügye, amelynek híre bizonyára a szomszédos Sáros megyét is bejárta, annak idején kisebbfajta botrányá dagadt. Probstnerné, 1869-ben bekövetkezett halála előtt, a lovagias Gundelfingert kérte fel a gyámi tiszt elvállalására, nehogy az ugrásra készen álló Probstner-rokonság megkaparintsa a vagyont.<sup>15</sup> A Szepes megyei törvényszék 1869. november 8-án azonban nem látott okot arra, hogy ne a legközelebbi rokont, Probstner Gyulát nevezze ki gyámnak.<sup>16</sup> Az árvák semmisségi panaszát a Kúria 1870. február 9-én elutasította; a másodfokon eljáró pesti Ítéltábla 1870. március 29-én, a felmerült aggályokra hivatkozva, arra utasította a Szepes megyei törvényszéket, hogy mind Gundelfingert, mind Probstner Gyulát mellőzve, új gyám kinevezéséről gondoskodják.<sup>17</sup> A kilátástalannak tűnő helyzetben Gundelfinger és védencai kétes eszközöz folyamodtak: a férfi sietve, 1870. május 9-én feleségül vette az idősebb — akkor 19 éves —

13 Szinyei Merse Félix levele Pál fiához. Jernye, 1872. szeptember 22. In: SZMP 172. p.

14 Szinyei i. m. 32–38. p.

15 Uo. 36. p. – A körülményekről beszámol még: Probstner Mária 1878. június 2-án kelt keresete. EUL UFT 1878:32.

16 A Szepes megyei árvatörvényszék 1869. november 8-án kelt, 2309. számú végzése. EUL UFT 1878:32. Másolat.

17 A pesti Ítéltábla 1870. március 29-én kelt, 4424. számú végzése. Uo. Másolat. — A kúriai döntésről ugyanez a végzés tájékoztat.

leányt, Máriát, majd május 25-én újabb fellebbezést nyújtottak be. Ennek nyomán a Kúria végül október 13-án Gundelfinger Gyulát nevezte ki gyámnak.<sup>18</sup>

A későbbi házassági per a gyámsági ügy egyenes folyamának tekinthető. Gundelfinger Probstner Máriával kötött kényszerű házassága, amelynek egyetlen célja a vagyon feletti ellenőrzés kézben tartása volt, mindvégig formális maradt. (Így fordulhatott elő egyébként, ha igaz a történet, hogy Szinyei először Mária kérvényeként jelentkezett.) A fiatal nő Münchenben mindenesetre férje féltestvérébe és védencébe, gróf Szirmay Alfrédra szeretett bele; miután Szirmay 1876-ban nagykorú lett, esedékessé vált a látszatházasság felszámolása. Gundelfinger és neje ezért — nem tudni, honnan vették az ötletet — valamikor 1878. június 2. előtt Budapesten kilépett a római katolikus egyházból, s unitárius vallásra tért át;<sup>19</sup> Probstner Mária pedig még a betérés anyakönyvezése napján (június 2.) beadta keresetlevélét a Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszékhez.<sup>20</sup>

Figyelemre méltó egyébként, hogy a kereset nem a házassági kötelék felbontására, hanem annak érvénytelenítésére irányult. Ez a mozzanat azért érdemel figyelmet, mert a pert ilyen alapon az illetékes római katolikus szentszéknél is megindíhatta volna (noha a szentszék végleges válást nem mondhatott ki, a házasság érvénytelenítése kérelmezhető volt, s a per sikeres befejezése után a felek újjaházassodhattak). Az adott esetben tehát, a szándékolt cél eléréséhez, nem lett volna feltétlenül szükséges a vallásváltás. A lépés mindenesetre beleillik abba a képbe, amit annak idején Szinyei Merse Félix alkotott magának és tárt fia elé a 'hóbortos' és 'extravagáns' Gundelfinger Gyuláról, amely nyilvánvalóan — ki nem mondva — a Probstner-leányokra is kivetült.

A magyarázat valószínűleg az eljárás, a szentszékihez viszonyítva, hihetetlen könnyebbségében rejlik. Elképesztő ugyanis az a gyorsaság, amellyel az Alpapi Törvényszék érvénytelenítette a frigyet: a budapesti áttérés anyakönyvezése június 2-án történt meg; a kolozsvári kereset beadására ugyancsak június 2-án került sor; a férj elleniratát ugyanaznap benyújtotta; ezután Probstner Mária datálatlan (június 2. vagy 3.) válaszirata következett; a Törvényszék végül másnap, azaz június 3-án már meg is hozta a házasságot megsemmisítő ítéletet!<sup>21</sup> Az egész procedura mindössze két napot vett igénybe!

18 A Kúria 1870. okt. 13-án kelt, 3790. számú végzése. Uo. Másolat.

19 A budapesti unitárius egyházközség betérési anyakönyvei, 1878. június 2-i bejegyzés.

20 Probstner Mária kereset. EUL UFT 1878:32.

21 Uo. — A hiányos periratokból nem lehet pontosan rekonstruálni a jelzett eljárás technikáját. Az anyagból hiányzik a fellebbviteli fórum, a Főpapi Törvényszék jóváhagyó ítélete is.

Ehhez természetesen, a jogi lehetőségen túl, szükséges volt a peres felek messzemenő együttműködése: így Gundelfinger — igazi lovaghoz illően — mindenben aláátamasztotta a reá nézve szükségszerűen nem túl hízelgő kereseti állításokat. (Az ítélet az esküvő már ismert kényszerítő körülményeivel, illetve a házasság elhátalanságával — amire a feleknek esküt kellett tenniük — indokolta a kötelek érvénytelenítését.)

Ami mindebből számunkra igazán érdekes: a történet ismeretében immár aligha meglepő, hogy 9 évvel később Mária húga, Probstner Zsófia a már kitaposott jogi utat, az unitárius vallásra való áttérés utáni kolozsvári pereskedést választotta eszközként terhessé vált házassága felbontására.

A két eset között van azonban egy lényeges különbség: Gundelfingerék nem egy tényleges konfliktus feloldására választották a vázolt jogi eljárást, egyszerűen eljött az idő, amikor Probstner Mária működő házasságra váltotta a látszatfigyelt. Színeiékénél viszont nem volt ilyen magától értetődő a dolog, hiszen egy működő, hajdan boldog házasság felbontása elé jutottak... Ebben a tekintetben válik kulcsfontosságúvá egy másik hajdani házassági konfliktus, amely hasonló helyzetben ugyancsak mintaként szolgált Probstner Zsófia számára: a szülők.

### Az apa és az anya

Probstner Adolf és felesége, Jancsó Zsófia tragédiába torkolló históriája is a Probstner — Gundelfinger házassági per irataiból ismerhető meg, miután az szorosan kapcsolódott az 1869–1870-es gyámsági üggyhöz. Mivel azonban a peres iratok csak annyiban érintik a történetet, amennyiben az a házasság érvénytelenítése szempontjából szükségesnek látszott, az eseményeket részben homály fedi.

Úgy tűnik, a család sem ismert pontosan minden körülményt. Színei Merse Pál (a festő unokája), egyetlenként, így emlékezik meg a szomorú esetről:<sup>22</sup>

A Probstner-család gazdag Szepes megyei család, melynek a lublói fürdőtelepen kívül kiterjedt birtokai és nagy bányái voltak. Dédapám Probstner Adolf, dédanyám Jancsó Zsófia. A birtokomban lévő fényképek szerint nagyon szép emberpár voltak. Dédapámat egyik barátja jóakaratóan figyelmeztette felesége feltűnő életére, és ajánlotta, hogy jobban vigyázzon rá. Hogy a figyelmeztetésnek mennyi alapja volt, azt nem tudom, de ez most már nem is fontos. A szomorú tény az, hogy dédapám pisztolyt rántott és agyonlőtte családi életébe bele szóló barátját, anélkül, hogy az állítólagos gavallérral törődött volna. Dédapámat hosszú

---

22 Az unoka nagyapjáról. In: SZPM 318. p. — Megjegyzése szerint az esetről ő is csak a „közel-múltban” hallott pontosabb adatokat. Uo.

időre elítélték, évek múlva, 1860-ban, 42 éves korában a börtönben felvágta ereit, és meghalt. Dédanyám férjénél 12 évvel volt fiatalabb, és évekkal túlélte őt. Három kiskorú gyermekük, Béla, Mária és Zsófia, gyámjuk, Gundelfinger Gyula és nagynénéik felügyelete alatt nőttek fel.

A dédapa és a dédanya között, Jancsó Zsófia felperessége alatt, valójában már 1859 nyarán válóper volt folyamatban, egyházi és polgári bíróság előtt egyaránt.<sup>23</sup> Közelebbit nem lehet tudni, az azonban biztosnak látszik, hogy ezt illetően Probstner Adolf önmagát hibáztatta: „Az egyházi és polgári bíróság eljárása folytán magamat becsületvesztettnek tartva” — így az 1861. december 1-én a Hétszemélyes Táblához intézett kérelem bevezetője.<sup>24</sup> A kérelemből, amelyet a felek közösen adtak be, értesülhetünk a drámai fejleményekről. Eszerint a bűnbánó férj 1860. július 30-án az egyházi bíróság (itt a szentszékről lehet szó) előtt, 1859. augusztus 3-án tett nyilatkozatához híven, teljes vagyonát, egyúttal gyermekei nevelését, feleségére ruházta, „reménylve,” — hangzik a megokolás — „hogy ezáltal ösztönözve lesz hozzám visszatérni.”

A nagyvonalú vagyonátruházás, amelyet kezdetben a nő is terhesnek és elfogadhatatlannak érzett, kihívta a férj testvéreinek, Probstner Artúrnak és Gyulának, akikkel Jakubjánon, Újlublón és Alsó-Rauschenbachon osztatlan közös birtoka volt, illetve sógorának, Wieland Edének, marksdorfi osztatlan közös birtokosnak ellenlépését: a rokonság bírói zár alá vétette a kérdéses vagyont. Az eperjesi főtörvényszék az eljárást nem hagyta ugyan jóvá, de nem is érvénytelenítette: ellenben megidézte a házastársakat, „mivel egyesülésünk ezen együttes találkozás által reményelhető lett volna” — áll a kérvényben. A nő azonban nem kívánt kibékülni férjével, s nem jelent meg Eperjesen.

Úgy látszik, az ellenséges familia a továbbiakban arra törekedett, hogy Probstner Adolfot elmebetegként gondnokság alá helyeztessék. A meglepő ajándékozási ügylet és a válóper miatti zaklatott idegállapot a testvérek és a sógor számára bizonyára az elmebetegség jelének tűnt. Egyúttal nyomást gyakoroltak a feleségre is, aki időközben, a férjéhez való visszatérés helyett, Sindlérre költözött.

Az érintett, Jancsó Zsófia a következőképpen számol be minderről:

Részint a hatóság mesterkeltségei és az ármánykodásnak kikerülése, részint a nekem oly csekély mérvben kiszámított anyagi életmód mellett kényszer szükségben, megélhetés végett kénytelen voltam négy gyermekemmel Sindlér, a szomszéd megye egy közel fekvő fa-

23 A tényre hivatkozik: Probstner Adolf és neje kérelme a Hétszemélyes Táblához. Lőcse, 1861. december 1. EUL UFT 1878:32.

24 Uo.

lujába költözni, de csak itt kellett üldöztetésemet teljes mértékben észlelnem, mert nem elég, hogy ismételtlen gyermekeimet tőlem elszakítani fenyegettek, hamis számodások által a beszorítás szükségességét bizonyítva, legfiatalabb gyermekem részére a megyei törvényszék részéről eredetileg meghatározott évi 200 ft fizetés mind négy gyermekemre nézve egyenként 150 ftra leszállítva lett, és végre oly messze haladt az ügy, hogy 5 egész hónapon át, mindennemű kérés és intések dacára, mindennemű pénzküldemény tőlem visszatartva lett, kényszerítendő engem elleneim követelményeit elfogadni és az ajándékozási okmányról lemondani.

A férj 1861 nyarán többször is kérte feleségét, hogy térjen vissza hozzá. A kibékülés tulajdonképpen megoldotta volna az áldatlan helyzetet — a baj az volt, hogy a nő kitarzott a különélés mellett, vállalva annak minden nehézségét és kockázatát.

Érdemes itt megint szó szerint idézni Probstnerné érzékletes előadását a drámai végkifejletről:

Ezen hallatlan kínos helyzetben, a legfájdalmasabb létfenntartási gondokkal küzdve, de az éhhalált szem előtt látva, a kétségbeesés idővel annyira hatalmoskodott fölöttem, hogy minden embert, de főleg férjemet gyűlölni kezdettem, kit üldözöm s azok míveletével egyetértésben lenni hittem. [...] nem csoda, hogy akkor, midőn férjem augusztus 17-én azon irtózatot határozatát tudatta velem, ha augusztus hó 21-ig meg nem jelennék, öngyilkossá lesz, három napig tartó legfélelmesb ingadozás közepette, mintha örültségtől meglepettem volna, nem tudva, mit tettem, engedelmeskedés helyett Eperjesre szaladtam. Ezen váratlan szökés kétségbe esve és gúnyolódó áruulás által felingerelve, említett napon férjem egyik barátját agyonlőtte, önmagát följelentve és a halált kérte [sic!] elzárattott és bűnvizsgálatba helyeztetett.

A tragédia után a helyzet egycsapásra megváltozott: immár szó szerint életről-halálról, illetőleg a család életlehetőségének biztosításáról volt szó, ami mellett a házassági konfliktus eljelentéktelenedett. Probstner Adolf és neje nyilván ezt belátva terjesztette fel közös, 1861. december 1-én a lőcsei fogdából datált kérelmét a Hétszemélyes Táblához, hogy a végzetes ajándékozási szerződést, amely garantálta volna az idegen befolyás távol tartását, jóváhagyassa. A mindenképpen kilátástalan helyzetben lévő férj néhány héttel később, december 31-én az öngyilkosságba menekült.<sup>25</sup>

A szóban forgó, többször idézett kérelem azonban elhallgat — kénytelen elhallgatni — egy nagyon fontos momentumot a gyilkosság indítékát illetően. A dédunoka, Szinyei Merse Pál emlékezésében feltételesen megemlített, Jancsó Zsófia által folytatott állítólagos 'feltűnő életnek', amelyet az agyonlőtt barát tett volna szóvá a

---

25 Probstner Mária keresete. Uo.

férjnek, itt nyoma sincs. (Csupán az esettől függetlenül, egy alig észrevehető utalás fordul elő: eszerint a rokonok a haláleset után „bélyegző életmód folytatásával” vádolták a nőt.) A későbbi Probstner–Gundelfinger-ügy irataiból viszont egyértelműen kiderül, hogy Probstner Adolfné ’tiltott nemi viszonyt’ folytatott egy másik férfival — ez a másik férfi pedig nem más volt, mint: Gundelfinger Gyula...

Ez ügyben maga az érintett, Gundelfinger tesz vallomást az 1878-as házassági per folyamán:<sup>26</sup>

Időközben birtokaim rendezése végett Szepes megyébe hazautazva, magyarországi ismerőim körében gyakran Lőcsén tartózkodtam. Itt tanultam megismerni Jancsó Josef házában felperes édesanyját, Jancsó Zsófia férjezett Probstner Adolfné [sic!]. Gyakoribb látogatásaimra Probstner Adolfné, látva bennem az önzéstelen, jóakarátú férfit, közölte velem sirlalmas sorsát, férjéveli ellenséges viszonyát, férje birtokközös rokonai részéről, egész családjuk, de jelesen saját személye anyagi és mindennemű más érdekből eredt üldöztetését. [...]

Látva s meggyőződve fenebbiek valóságáról, felperes édesanyjában felismerve a védtelen, szenvedő s megsértett nőt, erkölcsi kötelességemnek ismertem segítségére sietni, s jelesen a katonai pályán a lovagiasság eszméjével kiválóan is megismerkedve, önerőmen, saját vagyonomból mi áldozatot sem kímélve, mindazt, mit a sors s a vagyonra vágyó önző rokonok üldözése a védtelen nőtől méltatlan s igaztalanul elvenni igyekezett, neki visszaszerezni, de legalább lételét, saját és gyermekei fenntartáról biztosítani törekvésem s céloomul tűztem ki, eljárásaim részben siker nélkül nem is maradtak.

Felperes édesanyja haláláig, 11 éven át, ennek, úgy gyermekeinek nemtője, támasza s védője lettem. Soha anyagi érdek erre nem vezérlett. Az első időben a védtelen nő iránti vonzalom szerencsétlen helyzeténi könyörület. Később a barátság, s végre a kölcsönös feltétlen bizalom s ragaszkodás alapján, melynek folytán vallomást tőn, hogy férjéhez sohasem a valódi szeretet köteléke fűzte, a nemtői viszony felperes édesanyja s közöttem legbensőbb, de a külvilág előtt mindig féltékenyen titkolt szerelmi viszonyra fejlődött, mely a külvilág előtt soha egyéb, mint következtetésekből lehetett nyilvánossá, mennyiben felperes édesanyjával soha együtt nem laktam, s harmadik személy előtt csak határtalan tiszteletben nyilvánult.

Ez teljesen más megvilágításba helyezi a történeteket. Három olyan ember sorsa körvonalazódik, akik, ki-ki a maga módján, mindnyájan felrúgták a társadalmi konvenciókat. Probstner Adolf kétségbeesett, valóban a normalitás határait súroló kísérleteket tett, hogy immár új kapcsolatba bonyolódó nejét megbékítse és megtartsa: teljes vagyonát rá ruházta, gyermekeit átengedte, végül öngyilkossággal kezdett fenyegetőzni amit — egy gyilkossággal súlyosbítva — be is váltott. Ha jól

26 Gundelfinger Gyula 1878. június 2-án kelt ellenirata. Uo. — A viszony azért került terítékre a per tárgyalásakor, mert Probstner Mária a házasság érvénytelenítését célzó keresetében arra is hivatkozott, hogy a házasságkötéskor nem volt tudomása férje és elhunyt anyja meghitt kapcsolatáról. Uo.

meggondoljuk, Jancsó Zsófia mindenben a család, férje és négy gyermeke közvetlen materiális érdekei ellenében cselekedett; az egyetlen mentséget önmaga számára a Gundelfinger Gyula iránt érzett szerelemben találta meg — és ez elég volt ahhoz, hogy a végsőkéig kitartson döntése mellett. Nem mindennapi Gundelfinger választása sem: több mint egy évtizedig folytatott soha nem törvényesített viszonyt a megözvegyülő, s a történetek után a 'jó társaságból' bizonyára kitisztított négy gyermekes anyával, majd annak halála után látszatházasságot kötött a leánnyal, akivel csaknem további egy évtizedig élt formálisan együtt.

### Még egyszer: Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia

Probstner Zsófia előtt tehát csupán a szűk családon belül két példa is állt, miként oldható meg egy házassági konfliktus, — bárhogyan is keletkezett az — nem szokványos módon. A választott jogi megoldás — perindítás a Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszéken — esetében egyértelmű a nővére és Gundelfinger Gyula közötti pereskedés közvetlen hatása. És habár forrásszerűen lehetetlen kimutatni, az anya hajdani, 'realitásokat' semmibe vevő ragaszkodásából házasságon kívüli viszonyához minden bizonnyal a leány is erőt meríthetett.

A házassági konfliktus közvetlen előzményeiről mindazonáltal, ahogy a házastársak közötti viszony korábbi alakulásáról, semmit sem tudunk. Szabó Szilárd jernyei plébános később kiállított bizonyítványa szerint, Probstner Zsófia 1887. május 5-én azzal a kijelentéssel hagyta el a jernyei házat, hogy oda többé visszatérni nem fog; minden ingóságát elszállítatva, Kassára költözött.<sup>27</sup> Több mint másfél hónapig megintcsak semmi nyom... Abból azonban, hogy a nő unitárius betérését a budapesti egyházközségen június 24-én anyakönyvezték,<sup>28</sup> arra következtethetünk, hogy a 'krízis' mindössze egyetlen hónapig húzódott, s Szinyeiné legkésőbb június elejére véglegesen elszánta magát a válásra. Az áttérés és a budapesti utazás ugyanis legalább két hétet vett igénybe (a törvényi előírás szerint kétszer kellett jelentkezni az illető plébánosnál, a két alkalom között kétheti minimális időtartammal)<sup>29</sup>.

Azt is fel kell tenni, hogy a viszálykodó felek erre az időre, vagyis június elejére, megállapodásra jutottak a válás részleteit illetően. A gyors és fájdalommentes eljáráshoz mindenképpen a házastársak messzemenő együttműködésére volt szükség. Miután Szinyei Merse Pál láthatóan nem kívánta elhagyni felekezetét, a feleség

---

27 Ld. forrásközlés 5. sz. irat!

28 A budapesti unitárius egyházközség betérési anyakönyve, 1887. június 24-i bejegyzés.

29 Vö. 1868: LIII. tc. 3. §.

csak úgy tudott rövid úton megszabadulni a házassági kötelékből, ha nem maga, hanem a festő adja be a válókeresetet. A törvény szerint ugyanis a válóper mindig az alperes illetékes bírósága előtt kellett megindítani.<sup>30</sup> Amennyiben Probstner Zsófia kezdeményezt pert, az illetékes bíróság a kassai püspöki szentszék lett volna — ez pedig a procedúra hónapokkal, rosszabb esetben évekkel való meghosszabbítását eredményezte volna. Ahhoz, hogy a per Kolozsváron induljon meg, szükség volt a férj meggyőzésére.

Június végén — július elején mindenesetre már gőzerővel folytak az előkészületek. Június 27-én Korompáról beszerezték a keresethez csatolandó házassági anyakönyvi kivonatot, másnap Jernyéről a gyerekek keresztelési anyakönyvi kivonatát; július 7-én Újluublóról, illetve Szinyéről a feleség, illetve a férj keresztlevelet. A felek időközben, július 5-én, Kassán közjegyzői okiratba foglalt válási szerződést kötöttek, továbbá Szinyei meghatalmazta dr. Propper Adolf eperjesi ügyvédet a válóper megindítására és lefolytatására. Július 8-án a jernyei plébános igazolta a házasságból született gyermekek részbeni elhalálozását. Július 10. előtt Szinyeiek Budapestre utaztak, hogy a szükséges, unitárius lelkész előtti békéltetési eljárást lefolytassák, s a nő áttéréséről a kellő igazolást beszerezzék.

Ezek után maga az unitárius egyházi bíróság előtti válóperes eljárás mindössze két hónapot vett igénybe. A kolozsvári unitárius esperes július 18-án kiállította az ún. esperesi pecsétet, ami feljogosított a kereset beadására (az esperesi pecsét kiadása, mely aktus elvileg újabb békéltetési eljárásba ágyazódott, eredendően a felek különválásának elrendelésére szolgált). Szinyei Merse Pál keresetlevelét végül július 26-án adta be.<sup>31</sup> Ebben, minden közelebbi indoklás nélkül, 'engesztelhetlen gyűlöltre' hivatkozva kérte a végelválás kimondását alperesre, és — miután katolikus maradt — az ágytól-asztaltól való elválást magára nézve. Az Alpapi Törvényszék augusztus 6-i tárgyalásán először a peres felek hat heti ágytól-asztaltól való elválasztását rendelte el, majd szeptember 19-én helyt adott a keresetnek; a Főpapi Törvényszék szeptember 21-én jóváhagyta az elsőbíróság ítéletét. (A per iratait — a törvény előírásainak megfelelően — hamarosan áttették a kassai szentszékre, hogy az felperesre nézve hozzon határozatot.)

A válóper megdőbentően gyors lefolyását — ami mind a Szinyei-házaspár, mind számos magyarországi és eredetileg külföldi perlekedő házastárs számára különös vonzerőt jelentett — az unitárius eljárásjog és annak nagyvonalú alkalmazása tette lehetővé. Az 'engesztelhetlen gyűlölet', amire a festő és felesége hivat-

30 Vö. 1868: XLVIII. tc. 1. §.

31 A kereset eredetileg datálatlan, de a per állomásait rögzítő törvényszéki feljegyzés megadja a dátumot. EUL UFT 1887:70.

kozott, a korszakban (1895-ig, amikor — nem véletlenül — elhagyják) valójában univerzális, minden egyes esetre ráhúzható válóokot képezett, ami bizonyos mértékű diszkréciót tett lehetővé. Az unitárius bíróság előtt folytatott pereskedés során azonban — és ez a nagy különbség a világi törvényszékekhez képest — gyakorlatilag elegendő volt a felek pusztá kijelentése, miszerint egymást 'engesztelhetetlenül gyűlölik', ahhoz, hogy a házasságot felbontsák. Amint az a közölt iratokból kitűnik, a Szinyei contra Probstner ügy tárgyalása tulajdonképpen másból sem állt, mint e kijelentés pusztá ismételtetéséből.

Szinyei Merse Pál és felesége házassága ilymódon mindössze öt hónap leforgása alatt kimúlt. És amilyen gyorsan véget ért az előző, éppoly gyorsan köttetett meg a nő második házassága. 1887. szeptember 28-án Probstner Zsófia Szinyei Merse Pálnéből báró Ghillány Imrénévé lett.<sup>32</sup> Ebből a frigyből még öt gyermek fog születni (akik már mindannyian megérik a felnőttkort), s a nő, mind a két férfit jócskán túlélve, csak 1954-ben, 101 évesen távozik majd az élők sorából...

### Veszedelmes viszonyok

Aligha lehet pusztán a körülmények szerencsétlen összejátszásának tulajdonítani, hogy húsz éven belül egyazon család három nőtagja is hasonló válaszokat adott egy bizonyos élethelyzetben felmerülő kérdésekre. Az anya, Jancsó Zsófia, aki férje helyett vakon ifjú szeretője, Gundelfinger Gyula mellett döntött; az idősebb leány, Probstner Mária, aki, hogy választottjával, gróf Szirmay Alfréddal egybekelhesen, különös módon érvénytelenítette házasságát; és a hűg, Probstner Zsófia, aki férjétől elválva, báró Ghillányi Imréhez ment feleségül. Persze ezzel nem azt akarom állítani, hogy Probstner Zsófia valamiféle 'válási gént' hordozott volna, avagy hogy Szinyei Merse Pállal kötött házasságába kódolva volt annak felbontása. De megengedhetőnek tartom ama 'tanulmány' levonását, miszerint a válás — mint a házassági konfliktusok megoldásának a korban meglehetősen speciális módja — elterjedésében, ezen jogi természetű megoldás alkalmazásának gyakoriságában nagy szerepet játszott a tapasztalat, hogy a terhessé vált házasságból igenis lehetséges és szükséges a kilépés, akkor is, ha ezért adott esetben nagy árat kell fizetni.

---

32 A budapesti unitárius egyházközség esketési anyakönyvvei. 1887. szeptember 28-án kelt bejegyzés. Eszerint az unitárius nő és a római katolikus férfi házasságkötése Kassán, unitárius szertartás szerint, Derzsi Károly budapesti lelkész közreműködésével történt.

A 'terhesség' érzése persze szubjektív volt és maradt. Az, hogy ki hogyan ítéli meg házassága 'állapotát', hogyan viszonyul házastársához — általánosan fogalmazva: az érzelmek minősége és intenzitása — meglehetősen egyéni dolog. A források szintjén nem is ragadható meg. Az azonban bátran megkockáztatható, hogy a fentebb említett tapasztalat egyúttal a türesei küszöb alacsonyabbra helyeződéséhez is hozzájárult. Az anya 1859–1861 között láthatóan vívódott a férj és a szerető között, s házasságon kívüli viszonyát még előbbi halála után sem merte nyilvánosan vállalni. Két évtizeddel később a leánynak már, úgy tűnik, nem okozott sokáig gondot, hogy döntsön és vállalja a döntés következményeit (és bár az a szituáció, amelybe az idősebb leány, Mária keveredett, ettől teljesen különbözött, ő is vallásának feladása mellett határozott, az újraházasodás érdekében).

Talán egy principium hozza a három női sorsot közös nevezőre: a boldogság, bármit is jelentsen ez, megalkuvások nélküli keresése. Mindegyikőjük, ösztöneinek, érzéseinek engedve, végső soron azért lépett ki kihűlt, jogilag szentesített kapcsolatából, hogy új szerelmét teljesítse be. Egyikőjük sem elviselhetetlen házaselete miatt folyamodott a házasságból való meneküléshez, illetőleg a megfelelő jogi eszközökhöz. A 'hagyományos' válások esetében rendszeresen előforduló mozzanatoknak — tettleges bántalmazás, hűtlen elhagyás, házasságtörés, a család nyomorba döntése, a gyermekek vétkes elhanyagolása — e történetek egyikében sem jut szerep. Maga a Szinyei–Probstner-ügy tulajdonképpen a válások ama nagy karrier előtt álló prototípusaként fogható fel, amelynél a jogilag meghatározott válóók nehezen vagy éppen sehogy sem fordítható le köznapi nyelvre. A korabeli válóperes keresetekben az ügyfelek és ügyvédek az 'engesztelhetetlen gyűlölet' kifejlődésének hátterét mind gyakrabban világítják meg nehezen megfogható módon: az 'érzések', a 'nézetek', a 'természet' különbözősége...

### FORRÁSKÖZLÉS

Az alábbiakban a Szinyei–Probstner-válóper mintegy tucatnyi dokumentumát adom közre. Valamennyi irat az Edélyi Unitárius Levéltárban található peranyagból származik (ezt a továbbiakban nem jelzem),<sup>33</sup> kivéve a 12. számút: az Unitárius Főpapi Törvényszék jegyzőkönyveit ugyanis külön kötetben vezették, így a Szinyeiékre vonatkozó jegyzőkönyvi bejegyzés az 1887. évi kötetben lelhető fel.<sup>34</sup> A per iratai közül nem kerülnek kiadásra a többrendbeli ügyvédi meghatalmazások, a

33 EUL UFT 1887:70.

34 EUL UFT. A törvényszéki ülésck 1887. évi jegyzőkönyvc.

becsatolt különböző anyakönyvi kivonatok, amelyekre azonban a megfelelő helyen utalás történik, illetve kimarad egy, a per ismert állomásairól készített ügyviteli feljegyzés is.

Az iratokat a mai helyesírásnak megfelelően közlöm.

1.

**Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia között Kassán,  
1887. július 5-én kötött válási szerződés**

*Másolat*

Ügyszám: 327/1887.

Közjegyzői okirat

Hiteles kiadvány

Elöttem, dr. Offenheimer Gyula kassai királyi közjegyző előtt, az alulírt helyen s napon megjelentek Szinyey Merse Pál, jernyei lakos, földbirtokos, és neje született Probstner Zsófia, jelenleg kassai lakos, mint felek, és Bulyi Dezső kassai és dr. Propper Adolf eperjesi lakos, ügyvédek, mint az egész ügymenet alatt együttesen s folytonosan jelen volt ügyleti tanúknak közreműködése mellett, személyesen kijelentették, illetve megkötötték a következő

egyezményt:

Szinyey Merse Pál és neje született Probstner Zsófia között a házassági együttélés lehetetlenné válván, a felek már ezidőszert is különválva élnek, a férj pedig engesztelhetetlen gyűlölség alapján a házassági kötelék végleges felbontása iránt a pert megindítani fogja, minek folytán az ezen házasságból született gyermekek anyagi és erkölcsi érdekeiknek megóvása végett, nevezett felek ezennel megkötötték a jelen egyezményt, úgy mint:

1. §.

Szinyey Merse Pál és neje született Probstner Zsófia közötti házasságból 1874. évi augusztus hó 18-án született figyermek, kiskorú Szinyey Merse Félix tartása, ellátása, gondozása és neveltetése, mely törvény szerint amúgy is az atyát illeti, a házasság felbontása alapján is édesatyja, Szinyey Merse Pálra bízatik, kinél a gyermek kiskorúságának egész ideje alatt, illetve mindaddig, míg atyai hatalma alatt áll, folyton és állandóan megmarad.

Ezen házasságból 1881. évi május hó 13-án született kiskorú Szinyey Merse Rózsi és 1885. évi november hó 8-án született kiskorú Szinyey Merse Adrienne pe-

dig édesanyjuk: született Probstner Zsófiánál megmaradnak, és addig, míg nála vannak, reá bízatik azoknak gondozása és neveltetése, azon kikötéssel azonban, hogy atyjuk: Szinyey Merse Pál, ezen gyermekeinek testi épsége, szellemi fejlődése, kellő neveltetése tárgyában és egyéb irányban, a neki mint atyának törvényben amúgy is biztosított jogait korlátlanul gyakorolni, magának mindezekről meggyőződést szerezni, őket bármikor megtekinteni, s velők személyesen érintkezni mindig feljogosítva van, köteles lévén az alulírt anya az általa lakott vagy tartózkodási helyül használt, vagy ahhoz közel eső helyen a gyermekeket oda, hol az atya velők érintkezni akar, valamint az atya saját lakására, rövid tartózkodásra, az atya kívánóságára — annyiszor, mennyiszer — elküldeni.

Ha azonban a viszonyok változtával az atya: Szinyey Merse Pál nevezett leánygyermekeinek bárminemű érdekeit az anya oldalán veszélyeztetve látná, az esetre fenntartja magának a törvény által különben is biztosított azon jogát, hogy az illetékes hatóság vagy bíróság előtt nevezett leánygyermekeinek átadását és azoknak közvetlen felügyelete és gondozása alá leendő helyezését követelhesse, mely esetben önkényt értetőleg az illetékes hatóság vagy bíróság határozata fog azon kérdés felett dönteni, hogy a két leánygyermek a szülők melyikének házában fog gondozás és nevelésben részesülni.

## 2. §.

Probstner Zsófia a Szinyey Merse Pállal kötött házasságból származott és jelen egyezmény fenti pontjaiban megnevezett három gyermekök jövőjét vagyoniilag teljesen biztosítani óhajtván, átruházza ezennel Sáros megye Mocsolya községben fekvő, a mocsolyai 1., 8., 30., 31., 32., 33. és 62. számú telekjegyzőkönyvekben nevére, tulajdonául bevezetett nemesi birtokrészt, összes tartozékaival és beruházással, a jermeyi határban lévő Petra-féle fundussal együtt, úgy, amint ő bírja és bírní jogosítva van, továbbá Sáros megye Szinyeújfalu községében fekvő, az 1885. évi november hó 22-én közte, mint vevő és Szinyey Merse József, úgy is mint kiskorú Szinyey Merse László gyámja, továbbá Szinyey Merse Pál, Kálmán, Béla és István, mint eladók között létrejött adásvevési szerződéssel megvett, a szinyeújfalvi 46. számú telekjegyzőkönyvben foglalt nemesi birtokrészt, összes tartozékaival, de a Sztarinyecz Andrásnak eladott parcella kivételével, mely a nevezett vevő nevére telekkönyvezendő, szintén úgy, amint ő ezen birtokot bírja és bírní jogosítva van, gyermekei, kiskorú Szinyey Merse Félix, kiskorú Szinyey Merse Rózszi és kiskorú Szinyey Merse Adrienne feltétlen tulajdonába, és ezennel beleegyezését adja, hogy a tulajdonjog minden további meghallgattatása nélkül a nevezett három kiskorú gyermeke javára és nevére a fentebb érintett telekjegyzőkönyvekben nyilvánkönyvileg bekebeleztessék.

3. §.

Ezen vagyonátruházás természetes következményeképpen azonban átmennek az átruházott birtokokat és tartozékait terhelő, ezen ingatlanokon nyilvánkönyvileg bekebelezett összes terhek, valamint az eperjesi takarékpénztárt cselekvőleg megillető, összesen tizenhatezer (16000) forintot kitevő váltótartozásokból öt, mint férjével közös adóst terhelő felerész, vagyis nyolcezer (8000) forintnyi teher, mely összes váltótartozásokat Probstner Zsófia részben a birtokok vétele, részben a szükségelt beruházások eszközése és más célokra, férjével együtt contrahálta, gyermekei: kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsi és Adrienne-re, kik ezen tartozásokat átvállalván, azokat anyjuk további megterhelése nélkül elviselni és kifizetni kötelesek.

4. §.

Kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsi és Adrienne azonnal lépnek ezen reájuk ruházott ingatlan birtokok és tartozékai birtok- és haszonélvezetébe, és viselik az azok után járó közadóbeli és egyéb, a tulajdonjoggal járó terheket, azoknak eddig meglévő netáni hátralékaival, valamint az átvállalt összes terhek és tartozások után járó kamatoknak eddigi netaláni hátralékaival együtt.

Szinyey Merse Pál, mint a nevezett kiskorú gyermekeinek atyja és törvényes képviselője, nevében ezen birtokátruházást ezennel elfogadja, és ezen vagyonoknak gyermekei javára és érdekében való kezelését egyúttal magára vállalja, és kötelezi magát, hogy mindaddig, míg gyermekei nagykorúságukat elérik, ezen ingatlan vagyont, számadás kötelezettsége nélkül, kezelni és gondozni fogja.

5. §.

A fentebb körülírt birtokrészek és összes tartozékai osztatlan állapotban és egyenlő részekben mennek át kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsi és Adrienne feltétlen birtoka és tulajdonába, és mint azoknak közös tulajdona jelentetnek ki, olyképpen, hogy az egyik vagy másik gyermek lemenő örökösök nélküli elhalálása esetében, annak tulajdonrésze az életben maradó gyermekek vagy gyermek tulajdonába megy át, és Probstner Zsófia a halálesetrei átháramlás ekkénti módozatához beleegyezését ezennel megadván, lemond az arra öt gyermekei után, felmenő öröklés címén megillető öröklési jogáról a Szinyey Merse Pállal kötött házasságból származott, életben maradt gyermekei javára; ha azonban — mitől Isten óvjon — mindhárom gyermek lemenő örökösök nélkül elhalna, Probstner Zsófia ezen esetben törvényes örökjogát fenntartja.

6. §.

A mocsolyai és szinyeuíjfalvi birtokrészek átruházása fejében az anya: Probstner Zsófia kiköt magának, tisztán saját személyére, életének egész tartamára, gyermekei: kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsi és Adrienne ellenében évi 2000 frt., szóval

osztrák értékű kétezer forintból álló életjáradékot, melyet a nevezett gyermekek, illetve az egyik vagy másiknak elhalálozása esetében, az annak helyébe lépő lemenő örökösei, illetve az életben maradt többi gyermek a folyó ezernyolcszáznyolcvanhetedik évi július hó elsejétől kezdve, évnegyedenkénti ötszáz (500) forintos egyenlő, előleges és mindig január, április, július, és október hónapok első napján esedékes részletekben anyjuk: született Probstner Zsófia kezeihez, pontosan és hiány nélkül, egyetemleges kötelezettséggel, kifizetni kötelesek.

Ezen életjáradékot kötelesek a nevezett gyermekek feltétlenül, tisztán és minden levonás nélkül fizetni, és nincsenek jogosítva bármi címen abból levonásokat tenni, másrészt azonban anyjuk: született Probstner Zsófia a jelen egyezmény értelmében gyermekeire átruházott vagyona, sem annak állaga, sem jövedelme tekintetében, semminemű egyéb igénnyel nem bír.

#### 7. §.

Szinyey Merse Pál pedig saját részéről kötelezi magát, kiskorú Szinyey Merse Félix tartási és nevelési költségein kívül, két kiskorú leánygyermek tartási és nevelési költségeihez, mindegyik gyermek hét (7) éves korának betöltéséig, egy-egy gyermeke részére évenként kétszázötven (250) forinttal, ezentúl pedig mindaddig, míg törvény szerint a gyermektartási és nevelési költség viselésére köteles, minden gyermek részére évenként négyszáz (400) forinttal hozzájárulni, mely magasabb járulék tehát az illető gyermek hetedik évének betöltésétől jár.

Ezen évi hozzájárulási összegeket tartozik Szinyey Merse Pál mindaddig fizetni, míg a két kiskorú gyermek a fenti 1. §. alapján anyjánál tényleg megmarad, és utóbbi a tartozást és nevelést teljesíti. Ha azonban bármi oknál fogva megszűnik a jogosultság ezen két gyermek tartása és neveltetésére, továbbá ha az anya a tartás és nevelés iránt vállalt kötelezettségének eleget nem tenne, vagy ha az illetékes hatóság vagy bíróság az anyától ezen két gyermek tartására való jogosultságot elvonná, mindezen esetekben a dolog természete szerint megszűnik Szinyey Merse Pálnak a nevelés és tartás költségeihez való ezen hozzájárulásra való kötelezettsége, s ez esetekben az apa a tartást és nevelést az anya hozzájárulása nélkül kizárólag teljesíteni és annak költségeit is viselni tartozik.

Ezen hozzájárulási költséget köteles Szinyey Merse Pál a folyó hó elsejétől kezdve, évnegyedenkénti előleges részletekben, s mindig január, április, július és október hónapok elsején, az alulírt neje kezeihez, a kiskorú leánygyermek javára megfizetni.

#### 8. §.

Az évi 2000 ftnyi életjáradék biztosítására ezennel kikötöttik, miszerint a zálogjog annak erejéig a mocsolyai 1., 8., 30., 31., 32., 33. és 62., továbbá a szinyeújfalvi 46. számú telekjegyzőkönyvekben foglalt ingatlanokra, egyidejűleg a tulajdonjognak

a kiskorúak javára leendő bekebelezésével, Szinyey Merse Pálné született Probstner Zsófia javára bekebeleztessék.

9. §.

Probstner Zsófia azon összes vagyonnak, mely eddig férje kezelése alatt állott, a folyó hó elsejéig terjedő időre összes jövedelme a mai napon köztük létrejött megállapodás alapján ötezer (5000) forint átalányösszegben megállapítván, köteles Szinyey Merse Pál ebből kétezeröttszáz (2500) forintot a folyó 1887. augusztus tizenötödikéig (15), a hátralékos kétezeröttszáz (2500) forintot pedig a folyó 1887. évi november hó tizenötödikéig (15), kamat nélkül, alulírt nejének megfizetni; utóbbi kijelenti egyúttal, hogy a múlta nézve sem vagyonának férje általi kezeléséből, sem más jogalpból kifolyólag férje: Szinyey Merse Pál ellenében semminemű követeléssel nem bír.

10. §.

Úgy Probstner Zsófia, valamint Szinyey Merse Pál, utóbbi úgy saját nevében és mint kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsai és Adrienne gyermekei törvényes képviselője, azok nevében a jelen egyezményt teljes terjedelmében elfogadja, és miután a kiskorúakra nézve a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, jelen egyezmény érvénye Sáros megye árvaszéke, mint illetékes gyámhatóságnak jóváhagyásától tétetik függővé.

11. §.

Jelen egyezmény kiállítására és kiadványozására, a tulajdonjog és életjáradék jelzálogi bekebelezésével egybekötött összes díjak és költségek, valamint a kiszabandó kincstári illetékek egyedül és kizárólag kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsai és Adrienne által viselendőek.

12. §.

Jelen egyezményből netalán felmerülő peres kérdések elbírálására a sommás eljárás és az eperjesi kir. járásbíróóság illetősége állapítatik meg, egyúttal pedig az életjáradék és nevelési költség részleteire nézve az 1874:XXXV. t. c. 111. §-a értelmében végrehajthatóság mondatik ki.

Erről ezen közjegyzői okirat felvételét, a tanúk előtt a feleknek felolvastatott, s általuk akarattjuknak mindenben egyezőnek találtatván, aláíratott, azzal, hogy hiteles kiadványa a kiskorúak mindegyikének is kiadható. Kassán, ezernyolcszáznyolcvanhetedik évi július hó ötödikén. Szinyey Probstner Zsófia s. k. Szinyey Merse Pál s. k. Bulyi Dezső s. k. dr. Propper Adolf s. k. dr. Offenheimer Gyula s. k. kir. közjegyző (PH)

*(2 frt bélyeg) Szinyey Merse Pál úr részére kiállított jelen hiteles kiadvány az őrizetben lévő, ívenként 50 x bélyeggel ellátott, s az illetékkiszabás végett a gyámha-*

tóság által, jóváhagyás után bemutatandó eredetivel egyező. Kassán, ezernyolcszáznyolcvanhetedik évi július hó ötödikén. Írásdíj és hit. 4.95 bélyegek 2 — össz. 6.95. Dr. Offenheimer Gyula s. k. közjegyző (PH)

4887. sz./ár. 1887. Ezen egyezmény kiskorú Szinyey Merse Félix, Rózsi és Adrienne nevében gyámhatóságilag jóváhagyatik. Kelt Eperjesen, 1887. július hó 6-án tartott Sáros vármegye árvaszékének üléséből. Semsey Vilmos s. k. elnök Kovaliczky s. k.

171/1887. mh szám. [50 kr-, és 1 ft-os illetékbélyeg; „Dobay Sándor kir. közjegyző Eperjesen” köriratú pecsét]

Hogy jelen másolat a dr. Propper Adolf eperjesi ügyvéd birtokában levő s részéről felmutatott, négy ívből álló eredeti okirattal, s az arra két forintos bélyegen vezetett közjegyzői hitelesítési záradékkal mindenben egyező, tanúsítom.

Kelt Eperjesen, ezernyolcszáznyolcvanhetedik évi július hó 19 tizenkilencedik napján. Dobay Sándor kir. közjegyző [s. k.]

Díjjegyzék: hit. díj 2 ft bélyeg 1 ft 50 kr összes 3 ft 50 kr

[„Dobay Sándor kir. közjegyző Eperjesen” köriratú pecsét]

## 2.

### Szabó Szilárd jernyei római katolikus plébános

#### 1887. július 8-án kelt bizonyítványa

##### Bizonyítvány.

Melynek alapján alólírott hivatalosan bizonyítom: hogy Tekintetes Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia jernyei nemes birt. házasságából hat gyermek született: Félix, Zsófia, Mária, Valéria, Rózsi, és Adrien. Ezek közül: Félix, Rózsi, és Adrien, a kiállított születési anyakönyvi kivonatok tanúsága szerint, életben vannak; három pedig meghalt, névleg: Zsófia: 1877-ik évi június hó 4-én, Mária: 1882-ik április hó 6-án, végtére Valéria: 1881-ik évi április hó 27-én.

Kelt Jernyén, 1887-ik évi július hó 8-án.

Szabó Szilárd

jernyei r. k. Lelkész

3.

**Derzsi Károly budapesti unitárius lelkész  
1887. július 10-én kelt áttérési bizonyítványa**

Áttérési bizonyítvány.

Alulírott hivatalosan bizonyítom, hogy Szinyei Merse Pálné szül. Probstner Zsófia úrnő, kassai lakos, aki a róm. kat. egyházból törvénszerűen kilépett, az erről nyert s beterjesztett hiteles bizonyítványok alapján és kérése folytán, a budapesti unitárius egyházközség tagjai közé f. 1887. évi június hó 24-én, Rózsika és Adrienne nevű 7 éves két kisleányával együtt, felvétetett és bejegyeztetett.

Budapesten, 1887. július 10.

Derzsi Károly  
unitárius lelkész

4.

**Derzsi Károly budapesti unitárius lelkész  
1887. július 10-én kelt bizonyítványa**

Békepróba bizonyítvány.

Alulírott hivatalosan bizonyítom, hogy Szinyei Merse Pál jernyei (Sáros m.) lakos és neje szül. Probstner Zsófia kassai lakos, békétlenségben élő házaspár közt, elébbinek panasza folytán, mint utóbbinak illetékes lelkésze, a kibékítést szabályszerűen megkísérlettem. Békekísérletemre azonban mindketten a leghatározottabban kijelentették, hogy egymással kibékülni nem tudnak, egymást engesztelhetetlenül gyűlölik, s ez okon és mert tényleg már hónapok óta különválva élnek, s gyermek- és vagyonügyeiket is elintézték: házasságuk törvényes felbontását óhajtják és kérik.

Az erről felvett lelk. jkönyv. alapján kiadatott.

Budapesten, 1887. július 10.

Derzsi Károly  
unitárius lelkész

## 5.

**Szabó Szilárd jernyei római katolikus plébános  
1887. július 16-án kelt bizonyítványa**

## Bizonyítvány.

Melynek alapján alólírott, amennyiben tudomásom van, ezennel bizonyítom: hogy Probstner Zsófia úrnő, Szinyei Merse Pál jernyei birtokos úr neje, f. évi május hó 5-én családi köréből, tizennegyedik évi ittléte után, azon nyilatkozattal távozott, hogy férjének jernyei házába többé visszatérni nem fog, mely nyilatkozatát tettel is bebizonyítja, midőn nem csak minden ingóságát Kassára, hol letelepedett, és jelenleg is lakik, átszállította, de sőt május 5-ike óta Jernyén nem is volt.

Kelt Jernyén, 1887-ik évi július hó 16-án.

Szabó Szilárd

jernyei r. k. k. lelkész

## 6.

**Szinyei Merse Pál datálatlan [1887. július 26-án beadott] keresetlevele**

A krompachi róm. kat. egyház lelkészi hivatala által kiállított, A. alatt ide csatolt esketési anyakönyvi kivonat tanúsága szerint tisztelettel alulírott, ki a B. alatt csatolt születési anyakönyvi kivonat szerint, 1845. évi július hó 4-én, Sáros megye Szinye-Újfalu községében születtem, a C. alatt csatolt születési anyakönyvi kivonat szerint, 1853. évi június hó 5-én, Szepes megye Jakubján községében születtem Probstner Zsófiával, Szepes megye Krompach városában, 1873. évi október hó 15-én, mégpedig tekintve, hogy mindketten róm. katolikus vallásúak voltunk, a róm. katolikus egyház szertartásai szerint, törvényes házasságra léptem, reményelvén és várván azon családi boldogságot, melyre engem egyrészt nőm egyéni hajlaimai, társadalmi állása és műveltsége, másrészt pedig részemről a házassági frigyünkbe hozott legőszintébb indulat és a legjobb intenciók egyaránt feljogosítottak.

Azonban reményeimben és várakozásaimban teljesen csalatkoztam, mert bár a házas együttlét évek hosszú során át tartott, mindazonáltal nőm magaviselete és különösen a legújabb időben velem szemben tanúsított kíméletlen eljárása, benem engesztelhetlen gyűlöletet, utálatot, sőt megvetést is gerjesztett irányában,

olyannyira, hogy a házassági frigyet vele folytatni lehetetlenné vált, és emiatt 1887. évi május hó kezdetétől, a D. alatti bizonyítvány szerint, tényleg különválva élünk, és azóta egymással semminemű személyes érintkezésben nem állottunk.

Ezen több havi tettleges elválás és távollét az engesztelhetlenség és gyűlölettem változhatlanságának tudatása s annak folytán azon megmásíthatlan elhatározásra jutottam, hogy házassági frigyünk törvényes feloldásának bírói kimondása mindkettőnkre nézve okvetlen szükséges, és miután arról is értesültem, hogy nőm szül. Probstner Zsófia, ki időközben az E. alatt csatolt lelkészi bizonyítvány szerint a budapesti unitárius egyház hívei közé vétetett fel, házasságunk feloldását maga is óhajtja, elválási szándékomat a budapesti unitárius egyház lelkészi hivatala előtt kijelentettem, minek folytán, a fennálló szabályok értelmében, a kiengesztelődés megkíséreltettem, de siker nélkül, amint ezt az F. alatt ide csatolt lelkészi bizonyítvány igazolja.

Házasságunkból, a G. alatt csatolt lelkészi bizonyítvány szerint, hat gyermek születvén, ezek közül három meghalálozván, ez idő szerint csak három van életben, mégpedig a H. alatt ide csatolt születési anyakönyvi kivonat szerint 1884. évi augusztus hó 18-án<sup>35</sup> született Félix nevű gyermekünk, és az I., valamint K. alatt csatolt születési anyakönyvi kivonat szerint 1881. évi május 13-án született Rózsi nevű, és 1885. évi november hó 8-án született Adrienne nevű leánygyermekünk, kiknek nevelése és tartása iránt az L. alatt hiteles másolatban csatolt közjegyzői egyezmény szerint megállapodásra jutottunk, s ilyképp a törvény kívánalmainak e részben megfeleltünk.

A fennálló törvények és jogszabályok értelmében eképp nőm, szül. Probstner Zsófiával az A. alatti esketési anyakönyvi kivonat szerint kötött házasságnak végleges felbontását kérni jogosítva lévén, e végből az unitárius egyházban a házassági kötelék érvénytelenítése s felbontása tárgyában érvényben levő eljárási szabályzat 24. §-a értelmében ügyvédem, dr. Propper Adolf részére az M. alatti közjegyzőileg hitelesített meghatalmazást állítottam ki, s abban utasításképpen is kifejeztem, hogy nevezett nőmet testileg és lelkileg utálok s gyűlölöm, s vele kibékülni s házas életet folytatni többé nem akarok.

Ezeknél fogva, az N. alatt ide csatolt esperesi pecsét alapján, a tisztelendő alpapi Törvényszék, mint az 1868. évi XLVIII. t. c. 1. és 2. §-a és a p[olgári] p[errendtartás]. 22. §-a, valamint a nagyméltóságú magyar kir. Curiának f. 1887. évi 37. számú döntvénye értelmében, illetékes bíróság előtt jelen keresetet indítván, esedezem tisztelettel M. alatt megbízott ügyvédem által:

---

35 Ez elírás: Félix nem 1884-ben, hanem 1874-ben született. születet születete

Méltóztassék jelen valókeresetem folytán a pernek rendes eljárás szerinti felvételére az eljárási szabályok 37. és 47. §-a értelmében rövid határidőt kitévni, arra nóm, Probstner Zsófia, jelenleg kassai lakost (lakik: Kassa Főutca) szabályszerűen megidéztetni, az eljárás befejezése után pedig, tekintettel arra, hogy köztünk az engesztelhetlen gyűlölség igazolva van, a fennálló egyházi és világi törvények és törvényes szokás értelmében, a köztem és nóm, Probstner Zsófia között Szepes megye Krompach városában, 1873. évi október hó 15-én a római katolikus egyház szertartásai szerint törvényesen kötött házassági szövetséget alperes, Probstner Zsófiára nézve véglegesen feloldottnak ítéletileg kimondani, méltóztassék továbbá a hozandó ítélet jogerőre emelkedése után az összes periratokat, további eljárás végett, a főtisztelendő kassai róm. kat. szentszék, mint reám nézve illetékes egyházi bírósághoz átteni, mely utóbbihoz azon kérelemmel járulok:

Méltóztassék a köztem és alperes között Krompach városában, 1873. évi október hó 15-én a római katolikus egyház szertartásai szerint kötött házasságot, reám nézve ágy és asztalra vonatkozólag szintén ítéletileg véglegesen felbontottnak nyilvánítani.

Tisztelettel

Szinyei Merse Pál

## 7.

### **Benedek Áron helyettes házasságvédő**

**1887. augusztus 6-án kelt észrevétele**

Szinyei Merse Pál róm. kat. vallású, sárosmegyei, Jernye községbeli lakosnak Propstner [sic!] Zsófia unit. vallású, kassai lakos elleni válóperében

Házasságvédi észrevétel

Miután a per a kellő okmányokkal fel van szerelve, a törvény által előírt módon tárgyalás alá vehető. Azonban egyelőre hat hétre az ágytól és asztaltól különvetés kimondható.

Kelt Kolozsvárt, 1887. aug. 6.

Benedek Áron helyettes házasság.véd.

8.

**A Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszéken  
1887. augusztus 6-án tartott tárgyalás jegyzőkönyve**

[Pecsét, körirattal: „Központi Unitárius Alpapi T[örvény] Szék Pecsétje”]  
Jegyzőkönyv

felvétel 1887. augusztus 6-án az unitáriusok kolozs-doboka-köri tvszékénél. Szinyei Merse Pál felperesnek neje szül. Probstner Zsófia alperes elleni házassági kötelék felbontása iránti perében.

Jelen voltak alólírottak,

a 82-1887. sz. idéző végzés következtében a mára tüzött tárgyalásra megjelent ezen törvényszék előtt felperesért dr. Propper Adolf eperjesi ügyvéd, alperesért Bulyi Dezső kassai ügyvéd, s miután a megkísérlett béke sikertelen maradt, alperes képviselője j[egyzőkönyvre] adta a következő

Elleniratot:

a kereseti állítások valódiságát elismerem.

Nevezetesen elismerem, hogy fel- és alperes között a házassági együttélés tartama alatt huzamos vizálgodás és civódás közben egymás iránt oly nagy mérvű engesztelhetetlen gyűlölség fejlődött ki, hogy a házasság folytatása lehetetlenné vált; elismerem, hogy peres felek 1887. május hava kezdete óta tényleg különválva élnek, s azóta egymással semminemű személyes érintkezésben nem állottak; elismerem, hogy a b[uda]pesti. unitárius egyház lelkészi hivatala előtt a felek kibékítése szabályszerűen megkísértetett, de e kísérlet eredményre nem vezetett.

S minthogy alperesnő felperes férjét most is testileg-lelkileg utálja és gyűlöli, vele kibékülni és házasságot folytatni nem akar, sőt inkább határozottan azt kívánja, hogy az amúgy is tarthatatlanná vált házassági szövetség rá, mint unitárius válású félre nézve bíróilag végképpen feloldassék, azon tiszteletteljes kéréssel járulok a tisztelendő alpapi t[örvény]székhez.: méltóztassék az alperesnő és férje, Szinyei Merse Pál között Krompach városában, 1873. október 15-én létrejött házasságot rá, mint unitárius félre vonatkozólag ítéletileg véglegesen felbontottnak nyilvánítani, s öt új törvényes házasságra lépésre feljogosítani.

Válaszirat

Felperesi képviselő tudomásul veszi alperes beismerését és azt, hogy az elválást nem ellenzi, hanem maga is kimondatni kéri, s annak ismételt kijelentése mellett,

hogy védence alperesnővel kibékülni és házassági viszonyt folytatni többé semmi szín alatt nem kíván, ragaszkodik keresetéhez s annak zárkérése értelmében kér ítélethozatalt.

Viszonzválasz

Alperesi képviselő szintén ragaszkodik elleniratáshoz s abban feltett zárkéréséhez.

Ezzel a jegyzőkönyv bezáratott és aláíratott.

Nagy Lajos esperes alp[api] széki elnök

Péterfi Dénes jegyző

Propper Adolf felperesi képviselő

Bulyi Dezső alp[eres] ügyvéd

9.

**A Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszéken**

**1887. augusztus 6-án, illetve szeptember 19-én tartott tárgyalás**

**jegyzőkönyvének kivonata**

Jegyzőkönyvi kivonat

Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia válóperében

Huszonkilencedik ülés

tart[atott] 1887. aug. 6-án, az esperesi hivatalban. Elnök: Nagy Lajos esperes, bírók: Sárdi József, Ulár Pál r. bírók, Gyulai László pótbíró; jegyző: Péterfi Dénes; h[ázassá]gvéd[ő]: Benedek Áron (helyettes).

87. Megjelennek az Alp[apai t]örvény[széken] Szinyei Merse Pál, sárosszegyei, Jernye községbeli lakos, földbirtokos, r. kath. vallású felperes és Probstner Zsófia, kassai lakos, unitárius vallású alperes képviselőben, az elébbinek képviselője lévén dr. Propper Adolf eperjesi ügyvéd; az utóbbinak Bulyi Dezső kassai ügyvéd. Elnök sikertelen békekísérlete után megtétnak a felelkezések.

Felperes engesztelhetetlen gyűlölség okán kéri az elválasztást, s aztán magára nézve a periratoknak a kassai r. kath. szentszékhez áttételét.

Alperes maga is vallja a gyűlölséget s kéri az elválasztást.

Felperes alperes nyilatkozatát tudomásul veszi s kér ítéletet.

Alperes hasonlóan.

Végzés:

Az Alp[api] t[örvény]szék a felekezésekből látja ugyan, hogy felek közt engesz-  
telhetetlen gyűlölség létezik, mindazonáltal egyelőre csak ágyra és asztalra nézve  
elválasztó végzést mond ki, hat heti időtartamra, szívükre kötven a kibékülést, mi  
ha meg nem történhetnék, annak idején bármelyik fél kérésére a per fel fog vétetni s  
abban ítélet hozatni.

Harmincötödik ülés

tart[atott] 1887. szept. 19-én, az ig. teremben. Elnök: Nagy Lajos esperes; bírók:  
Sárdi József, Kovács János, Ulár Pál; jegyző: Péterfi Dénes; h[ázasság]véd[ő]: Bo-  
ros György.

109. Újabban tárgyalás alá vétetik Szinyei Merse Pál, sárosmegyei, Jernye község-  
beli lakos, földbirtokos, r. kath. felperes és Probstner Zsófia, kassai lakos, unitárius  
vallású alperes 87-1887. sz. a. pere.

Felperesért jelen van Nagy Mihály kolozsvári ügyvéd, meghatalmazott; alperesért  
Kőváry Mihály kolozsvári ügyvéd, meghatalmazott.

Felek együttes kérést adnak bé, melyben, miután az ágytól és asztaltól különvetés  
ideje alatt nem békültek ki, kéri ismételten a végelválasztó ítélet kimondását.

Elnöknek sikertelen tett békekísérlete után hozott a következő

Ítélet

(L. ítéletet)

Felek az ítéleten képviselőik által megnyugodtak.

Házasságvéd fensőbb ellátásra fellebbezik Főpapi t. Székhez.

Péterfi Dénes jegyző [s. k.]

10.

**Szinyei Merse Pál és Probstner Zsófia**

**1887. szeptember 18-án kelt közös kérvénye**

Tisztelendő alpapi törvényszék!

Külzeten írt válóperünkben a tisztelendő alpapi törvényszék megtartott tárgyalás  
után, 1887. augusztus 6-án, 87. sz. a. hozott végzésével ágy- és asztalra nézve hat  
hétre különvetést mondott ki.

Minthogy a most említett idő tegnap lejárt, s mi máig sem békültünk meg, annak ki-  
fejezése mellett, hogy a keresetben s a tárgyalás rendjén előadottakat fenntartjuk, s

kifejezett zárkéréseinkhez ragaszkodunk, a Hprdts.<sup>36</sup> 142. §-a alapján teljes tisztelettel kérjük a tisztelendő alpapi törvényszéket:

Méltóztassék valóperünkben rendkívüli ülésen érdemleges ítéletet hozni, abban a kereset és ellenirat zárkéréseinek helyet adni, alperesre, mint unitárius vallású félre nézve a házassági köteléket végleg felbontani, s őt újabb házasságra lépésre feljogosítani.

Felperes ügyvéd hitelesített helyettesítő meghatalmazása :/: alatt eredetiben csatolattatik.<sup>37</sup>

Kolozsvártt, 1887. szept. 18-án.

Szinyei Merse Pál felperes és neje  
szül. Probstner Zsófia alperes

## 11.

### A Kolos-Doboka-köri Unitárius Alpapi Törvényszék 1887. szeptember 20-án kiadott ítélete

109-1887. Központi Kolozs Doboka köri Unitárius Alp[api] t[örvény]szék.

Szinyei Merse Pál róm. kat. vallású felperes és Probstner Zsófia unitárius vallású alperes valóperében hozott:

#### Ítélet:

Az Alp. t. Szék Szinyei Merse Pál sárosmegyei, Jernye községbeli lakos, 42 éves, földbirtokos, róm. kat. vallású felperes és Probstner Zsófia kassai lakos, 34 éves, unitárius vallású alperes házasságát, mely köztük Krompachon, 1873. okt. 15-én róm. kat. szertartás szerint kötöttet, utóbbira nézve végleg feloldja és őt újabb házasság köthetésére felszabadítja.

#### Indoklás.

Az ítéletnek indokául szolgált az engesztelhetetlen gyűlölség. S miután ez a felekezésekből s a periratokban foglalt beismerő nyilatkozataikból, a többrendbeli sikertelen békepróbákból, s az ágytól és asztaltól különvetés eredménytelenségéből

36 „Törvényjavaslat a házassági kötelék érvénytelenítése és felbontása körül követhető eljárás tárgyában”. EUL UFT 1880. évi ülésjegyzőkönyv (a később jogerőre emelkedett unitárius házassági perrendtartás c kötetbe lett befüzve!). Ennek értelmében az ágy-asztaltól való különvetés idejének letelte után, bármely fél kérelmére végítélet hoznádó.

37 Az irathoz csatolva dr. Propper Adolf ügyvéd Eperjesen, 1887. szeptember 14-én kelt helyettesítő meghatalmazása Nagy Mihály kolozsvári ügyvédnek.

kölcsönösen létezőnek bizonyult, s a boldog házáséltre semmi kilátás nem mutatkozott: az Alp[api] t[örvény]széknek országos és egyházi törvényeink (1868-i 48. és 53. t. c., Mikó Házasságjog<sup>38</sup> 43-45. §§.) értelmében a fenn körülírt házasságot az unitárius vallású félre nézve fel kellett oldani és őt újabb házasság köthetésére felszabadítani, annál is inkább, mivel ezt a per rendjén mindkét fél egyértelműleg kérte.

Felek az ítéleten képviselőik által megnyugodtak.

Házasságvéd fensőbb ellátásra a Főpapi t. Székhez fellebbezi.

Központi és Kolozs-Doboka körü unitárius Alp[api] t[örvény]széknek Kolozsvárt, 1887. szept. 19-én tartott ülése jegyzőkönyvéből.

Kolozsvárt, 1887. szept. 20.

kiadta: Péterfi Dénes jegyző [s. k.]

[Pecset, körirattal: „Központi Unitárius Alpapi T. Szék Pecsétje”]

## 12.

### Az Unitárius Főpapi Törvényszék

#### 1887. szeptember 21-én tartott ülésének jegyzőkönyve

##### *Tizennyolcadik ülés*

*tartatik 1887-ben, szeptember 21-én, főtisztelendő püspök, Ferencz József úr elnöklete alatt; jelen levén: Benczédi Gergely, Filep István, Kovácsi Antal, Molnár Sándor, Pap Mózes, mint rendes bírák; jegyzett Kovácsi Antal r.bíró*

70. Felyülvizsgálat alá vétetik jernyai [sic!] lakos, Szinyén, 1845-ben, júl. 4-én szül. Szinyei Merse Pál róm. kat. felperesnek neje, Jakubján, 1853. jún. 5-én szül. Probstner Zsófia unitárius alperes ellen a Kolozs-Doboka körü unitárius alpapi széken indított, alperes Probstner Zsófiát illetőleg lejártaott, hivatalból fellebbezett válóügye.

Ítélet. A Főpapi szék az alpapi széknek Kolozsvárt, 1887-ben, szept. 19-én, 109-1887. sz. a. alperes, Probstner Zsófiát illetőleg hozott végelválasztó és más házasság köthetésére felszabadító ítéletét indokaiból helyben hagyja, s annak teljese-  
désbe vételét meghatározza.

---

38 Mikó Lőrinc munkája nyomtatásban nem jelent meg, kézírata az Erdélyi Unitárius Levéltárban található: A házasságról (anyagi rész) az erdélyi unitáriusok értelem szerint és perlekedés rendje a válóperekben (alaki rész). Írta Mikó Lőrinc tanár. Kolozsvár, 1862.

Leiratban hivassék fel az alpapi szék, hogy összes periratokat az al-, és főpapi székek által hozott ítéletek melléklése mellett, felperes, Szinyei Merse Pálra leendő el-látás végett, tegye át a kassai róm. kat. püspöki sz[ent]székhez, 30 nap alatt.

### 13.

#### Az Unitárius Főpapi Törvényszék 1887. szeptember 22-én kiadott ítélete

Sz. 70-1887/Főpapi törvényszék.

Az unitárius vallásközönség Egyházi Képviselő Tanácsa, mint Főpapi törvényszék, Kolozsvárt 1887. szeptember hó 21-ik napján tartott ülésében felülvizsgálat alá vétén Szinyén, 1845-ben, július 4-én született Szinyei Merse Pál róm. kat. vallású felperesnek Jakubján, 1853-ban, június 5-én született Probstner Zsófia unitárius vallású alperestől való végleges elváltása és újabb házasságra leendő felszabadítása tárgyában a Kolozs-Doboka körü alpapi törvényszékről hivatalból fellebbezett való ügyét, hozta ezt az

Ítéletet:

A Főpapi törvényszék a Kolozs-Doboka körü unitárius alpapi törvényszéknek Kolozsvárt, 1887-ben, szeptember 19-én 109-1887. szám alatt alperest, Probstner Zsófiát illetőleg hozott végelválasztó és más házasság köthetésére felszabadító ítéletét indokaiból helyben hagyja, s annak teljesezésbe vételét meghatározza.

A Főpapi törvényszéknek írt üléséről szerkesztett jegyzőkönyvből kiadtam. Kolozsvárt, 1887. szeptember 22-én.

Kovácsi Antal h. jegyző [s. k.]

[Címeres pecsét, „Unitárius Egyházi Főtanács” körirattal]

